

U oslobođenju grješnih navezanosti, nakon što se čovjek pomirio s Bogom, veliku važnost ima dnevni ispit savjesti u kojem se stiče mudro srce i bistro oko koje razlučuje djelovanje dobrog duha od razorne tendencije. To čovjeku pomaže da mu život bude »povezan s Bogom u pažnji, u zahvaljivanju, u pomirenju, u razlučivanju i u povjerenju« (str. 65).

Poziv je kršćanina da nasljeduje Krista i izvrši poslanje. Što čovjek ne pozna, to ne voli. Da zavoli Isusa, egzercitant ga mora upoznati. Stoga će u ovom razdoblju, tj. u drugom tjednu, napose moliti za unutarnju spoznaju Gospodina. A nasljedovanje Krista ne znači ići za nekim nepobjedivim vojskovođom, već za Kristom siromašnim i poslušnim volji Božjoj. Uspoređujući ono na što Duh Sveti kroz razmatranja i molitvu upućuje egzercitanta i onu duboko skrivenu težnju u čovjekovoj nutrini da ljubi Boga, Bog i čovjek naći će se u istom životnom izboru ili ukoliko je izvršio izbor, pronaći će ono u čemu može više i revnije biti na službu dušama.

Zadnja etapa govori o križu i uskrsnuću. Kad autor govori o umrtvljivanju, navodi riječi sv. Ignacija koje tumače što znači mrtviti se: *Svatko neka, naime, pamti, da će u svim duhovnim stvarima toliko napredovati koliko se bude odrekao ljubavi prema samome sebi, svoje vlastite volje i koristi* (DV 189). To je izlazak iz sebe, to je u praksi ostvaren život prema blaženstvima.

Kad se čovjek nađe pred raspetom Ljubavlju, ne preostaje mu ništa drugo nego da se i sam izgubi u ludosti ljubavi. I zna da je Uskrsnuli uvijek tu, uvijek usred svoje Crkve, njegov životni pratilac. Nijednim drvom ne može se zapaliti vatra ljubavi kao drvom križa (usp. str. 121). A što za Ignacija znači ljubiti? Prije i iznad svega znači dopustiti da budemo ljubljeni. Primajući ljubav odozgo, mi je uzvraćamo odozdo, i to više djelima nego riječima. Riječi mogu lijepo zvučati, ali konkretni izričaji ljubavi preobraža-

vaju ljudske duše. Bog se bezuvjetno dariva čovjeku; čovjeku ne preostaje ništa drugo nego da i on učini isto, da sve preda Ljubljenome, što izražava jednostavnim i lijepom molitvom: *Uzmi, Gospodine, i primi svu moju slobodu...*

U zadnjem dijelu *Život u Duhu Svetome* nalaze se naputci o tome kako ljudi mogu biti prijatelji u Gospodinu i međusobno komunicirati, razlučivati, zajednički donositi odluke, da sve djelovanje bude označeno čistom nakanom. Kršćanin je živi član Crkve. Stoga je vrlo važno da zna osjećati s Crkvom, da zna svoj sud podvrći sudu i nauci Crkve.

Knjiga *Tražiti i nalaziti u svemu Boga* pisana je pristupačnim stilom i velika je pomoć svima koji žele produbiti svoj kršćanski život na temelju duhovnog iskustva, a pod vodstvom sv. Ignacija koji je prvi u ovom stilu obavio duhovne vježbe. Autor je na zgodan i prikladan način rastumačio temeljne riječi ignacijevske duhovnosti. Tko pročita knjigu, bit će mu jasniji mnogi temeljni pojmovi ignacijevske duhovnosti i lako će uočiti kako su veliki sveci i mistici dobri poznavatelji ljudske naravi. I da je vrlo zanimljivo i uzbudljivo u svemu tražiti i nalaziti Boga.

Ivan CINDORI

M. Scott PECK, *Ljudi laži*, preveo Darko Milošić, Zagreb, V. B. Z. 1999, 237 str.

Zamislite sljedeći scenarij: Roditelji imaju dva sina tinejdžerske dobi. Stariji (16) jednog ljeta puškom izvrši samoubojstvo. Mladi (15) postaje potišten, popušta u školi i negdje poslije Nove godine ukrade automobil kojim uzrokuje prometnu nesreću. Policija ga šalje školskom psihijatru koji ga upućuje na promatranje u bolnicu. Na psihijatrijskom promatranju u bolnici liječnik neuspješno pokušava saznati nešto o njegovim motivima. Ispituje ga o odnosu s bratom, roditeljima. Dječak ili šuti ili odgovara

da je 'sve u redu'. Psihijatar više ne zna što bi, pa ga naposljetku pita što je dobio za Božić. »Oružje«, odgovara dječak. »Koju vrstu oružja?« »Dvadeset dvojku.« »Pištolj.« »Ne, pušku.« »Razumio sam da se tvoj brat ubio puškom kalibra dvadeset i dva.« »Da.« »Je li to bilo ono što si tražio za Božić?« »Ne.« »Što si poželio dobiti?« »Teniski reket.« »Ali umjesto toga si dobio pušku.« »Da.« »Kako si se osjećao kad si dobio isti tip puške koju je imao tvoj brat?« »Nije to bio isti tip puške.« »Žao mi je. Pomislio sam da je to bila ista vrsta puške.« »Nije to bila ista vrsta puške. Bila je to ta puška.« »Ta puška?« »Da.« »Misliš, puška tvog brata?« »Da.« »Hoćeš reći, roditelji su ti dali za Božić bratovu pušku, onu s kojom se ubio?« »Da.« »Kako si se osjećao dobivši bratovu pušku za Božić?« »Ne znam.«

Nakon što vam se digne kosa na glavi, postaviti ćete si pitanje o kakvim je to roditeljima riječ. Sigurno su to nekakvi veoma omraženi ljudi, monstumi koje se prepoznaje izdaleka i koje svi izbjegavaju. Ali, avaj! To su marljivi ljudi, ljudi koji redovito plaćaju svoje račune, nedjeljom idu u crkvu i nikada nisu imali problema sa zakonom; tihi, uredni, solidni, jednom riječju, ljudi *na svom mjestu*. Na pitanje zašto su sinu poklonili oružje kojim se ubio njegov brat, otac odgovara: »Zašto? Zašto ne? To je dobar poklon za dječaka njegovih godina.« Na pitanje zašto su mu poklonili baš *tu* pušku, odgovor je glasio: »Nismo si mogli priuštiti da mu kupimo novu pušku. Dali smo mu najbolji poklon koji smo mogli. Znae, novac ne raste na drveću.« Posvemašnje nerazumijevanje. Jesu li ljudi? Ne, barem ne onako kako to obično zamišljamo. Ljudi poput njih savršeno funkcioniraju u sistemu. Ima ih u svim slojevima društva. Mogu čak biti veoma uspješni u svojoj karijeri. Ipak, njihovi najbliži obično duboko trpe, i do te mjere da si oduzimaju život.

Navedeni slučaj jedan je od više sličnih, opisanih u knjizi *Ljudi laži* — nada u izlječenje zla u ljudima američkog psi-

hijatra M. Scotta Pecka, školovanog na sveučilištima Harvardu i Case Western Reserve. Osim rada u duševnim bolnicama i dugogodišnje privatne prakse, neko vrijeme obavljao je različite službe u američkoj vladi i vojsci. Kod nas je uglavnom poznat po knjizi *Put do ljubavi*. Teza autora je da se zlo, laž i narcisoidnost na tajanstveni način isprepliću, držeći čovjeka u zarobljeništvu i sakateći ga u njegovoj ljudskosti. Peck se zalaže za svestrani, znanstveni pristup problemu zla, proglašavajući ga oblikom psihičkog poremećaja veoma specifične vrste, koji bi se stoga morao uvesti na medicinske fakultete kao predmet proučavanja. Zahtjev zvuči radikalno, ali Peck je od one vrste ljudi koja — argumentirano — nastoji mijenjati ustaljene paradigme. Tako u dijelu knjige u kojem postavlja temelje budućoj psihologiji zla, govori o izvjesnim pokazateljima koji upućuju na upletenost u zlo, kao što su npr. »trajno destruktivno ponašanje, sklonost žrtvovanju drugih...; prekomjerna, iako obično prikrivena netolerancija na kritiku...; izrazita briga o javnom i osobnom ugledu, udružena... s umišljenošću i nijekanjem osjećaja mržnje i osvetničkih motiva« (str. 115) itd. Sama činjenica da smo ljudska bića dovodi nas u situaciju da se, htjeli mi to ili ne, svjesno ili nesvjesno, bavimo pitanjima kojima se bavi i ova knjiga.

Jedno je poglavlje (str. 162–187) posvećeno kontroverznoj temi demonske opsjednutosti i egzorcizma. Budući da je naslovnice i duplerice naših dnevnih novina nedavno preplavilo mnoštvo napisa u kojima se o vrlo ozbiljnom (i, prema autoru, vrlo rijetkom) fenomenu pisalo na krajnje senzacionalistički način (koliko se sjećam, spominjala se brojka od sto tisuća opsjednutih samo u Zagrebu, kao i to da se opsjednutost prepoznaje po mučnini i glavobolji (?)), izuzetno je zanimljivo pročitati opis tog složenog postupka od čovjeka koji je i sam aktivno sudjelovao u njemu, isprva kao skeptik, a potom kao stručnjak koji se zalaže za

strogo znanstveni i interdisciplinarni pristup čitavom problemu.

Ne manje aktualno je i poglavlje (str. 188–224) koje se bavi ispitivanjem grupnog zla. Na primjeru događaja iz Vijetnamskog rata, kada su američki vojnici 16. ožujka 1968. upali u skupinu zaselaka MiLai i poubijali preko pet stotina civila, staraca, žena i djece, autor analizira ratni zločin. Nastoji pritom obuhvatiti sve čimbenike koji su mogli dovesti do nečeg takvog, polazeći od činjenice da je slučaj prijavljen tek godinu dana nakon što se zločin zbio. Potom analizira situaciju na terenu, psihičko stanje individualnog vojnika, sve do stanja u vojsci i u američkom društvu tih godina. Od dvjestotinjak ljudi koji su sudjelovali u ubijanju, samo je jedan osuđen!

U posljednjem poglavlju autor govori o opasnostima koje razvoj psihologije zla nosi sa sobom (opasnost prikrivanja moralnog suda znanstvenim autoritetom, opasnost zloupotrebe znanosti, opasnost za znanstvenike i terapeute, itd.). Potom nudi metodologiju pristupa

zlu, za koju kaže da mora biti utemeljena na ljubavi.

Tjelesnu obogaljenost lako nam je uočiti. Gledano iz te perspektive, ona je relativno rijetka pojava. No, kada bismo imali sposobnost uočavanja emotivne/emocionalne, duševne ili duhovne obogaljenosti, vidjeli bismo da živimo u svijetu gdje je ona prije pravilo negoli izuzetak. Rijetki su oni među nama koji na neki način nisu 'načeti'. To pred nas stavlja potrebu za razvijanjem suosjećanja jer svi smo na istom brodu.

Kao što u posljednjem poglavlju piše autor: *U borbi između dobra i zla život dobiva svoje značenje — kao i u nadi da dobrotu može pobijediti. Ta nada naš je odgovor: dobrotu može pobijediti. Zlo može biti poraženo dobrotom. Kad to prevedemo, shvaćamo ono što smo uvijek nejasno znali: zlo može biti pobijedeno jedino ljubavlju..*

Neizostavno pročitati.

Damir MLADIĆ

Ispravak — nadopuna

U prošlom broju našeg časopisa, na stranici 146., izostali su neki podaci u naslovu prikaza knjige, a koji u cijelosti glase:

Timothy RADCLIFFE, *Redovnici, jeste li sretni? Duhovnost demokracije i inteligencija poniznog srca.* (Priredio Frano Prcela, O. P., Dominikanska naklada istina, Nova obzorja 1, str. 242, Zagreb, 2001., cijena 70 Kn).

Uredništvo primilo:

GUSIĆ, Juraj, *Roditelji veliki graditelji*, Zagreb, FTI, 2002.

LAMBERT, Willi, *Tražiti i nalaziti Boga u svemu*, Biblioteka Duhovni život, knjiga 3., Zagreb, FTI, 2001.

MIŠIĆ, Anto (ur.), *Oči vjere*, Zbornik u čast Josipa Ćurića SJ u povodu 75. obljetnice života, Biblioteka Filozofski niz, knjiga 19., Zagreb, FTI, 2002.

S. MARIJA OD PRESVETOG SRCA, *Zov vječnih vrhunaca*, Split, Symposium, 2001.

SV. AMBROZIJE, *Spisi o djevičanstvu*, s talijanskog preveo Jozo Marendić, Split, Symposium, 2001.